

Det Danske Sprogs Skiebne

og

Forrige saavel som nærværende Tilstand udi Sønder-
Jylland eller Forstendømmet Slesvig,

ved E. P.

(I.)

Jeg har paataget mig at viise det Danske Sprogs Skiebne og Tilstand i Jyllands, eller det gamle Cimbriens Sønder Deel, som nu kaldes Forstendømmet Slesvig, hvor dette Sprog fordum har floreret, og været i ligesaadan bestandig Brug, som udi Resten af de Danske Provinkjer, men siden, ved adskillige Tilfælde er fortrængt og hartad fortæret af det fremmede Sarske eller Tydske Sprog.

Dette sidste kalder jeg nu fremmet fra det Danske, ikke saa absolute, at man jo gierne tilstaaer, de kunde begge have felles Oprindelse af det ældgamle Celtiske. Thi en stoor Mengde Danske Ord, som nu stunes os ey at have allermindste Sammenheng med det Tydske, ere dog sandelig saadanne, eller egentlig talt, da ere disse Tydske Ord Danske, i det mindste af Felles Oprindelse, naar deres rette radices saa nøye opsaes og udspores, som vores berømmelige Polyhistor: Herr Justice-Raad Gramm i sine Grundlærde Anmerkninger over Wachteri Glossarium har paataget sig at vise det, til begge Nationers Nytte og Fornøielse. Deraf er jeg selv bleven overbeviist om det, som før var langt fra mine Tanker, nemlig, at Roderici Toletani femhundredede Aars gamle Vidnesbyrd, om det Danske, Tydske og flere Sprogs felles Oprindelse, haver good Grund. Ordene ere, efter Martini Zeileri citation Centur. 5. Epist. 8. disse: Teutonia, Dania, Svecia, Norvegia, Flandria & Anglia, unam habuerunt lingvam, idiomatibus tantum distinctam.

Ville vi, efter den gemeenlig antagne Jølandiske hypothesi, lade det gielde som Sandhed, at den af Asia fordrevne Othins Tilheng har i disse

disse Lande indført sit saa kaldte Ala-Maal, da kand icke nægtes, at det jo ogsaa har taget samme med sig til Sagen, hvor Aserne en mindre end her og i Sverrig, holdes for at have boet.

Hvad Sammenheng disse Aser have haft med Cimbris & Teutonis, lader jeg staae derhen, thi den Materie de migratione & mixtione gentium, bliver vel indtil Verdens Ende en Mist-Maak som ingen kand debrouillere eller finde saa good Rede i, at han setter Sagen paa en gandske vis og demonstrativ Food. Men saavidt som af de ældste Græske og Romerske Scribenters Ord kand seis, da maa mange moderate Tydske Scribentere selv tilstaae, det er rimeligt, at hvis Teutones eller Teutoni ere de Tydskes Stam-Fædre, saa har de boet i Dannemark, førend de kom til Tydskland. Særdeles siger Pomponius Mela udtryffeligg, at Teutoni boede paa de Der vi nu kalde Danske; ligesom Cimbri af Ptolomæo og flere, settes i den Half-Insul, vi nu kalde Jylland. Her er det mig egentlig icke for Nafnets og Sprogets Skyld, om Teutonis at giøre. Om dennem og deres første Sæde i Dannemark, lyder bemeldte Pomponii Ord Lib. III. Cap. 3. saaledes: Super Albim, codanus ingens finus, magnis parvisqve insulis refertus est. Acre mare, qvod gremio littorum accipitur. &c. &c. IN EO SUNT CIMBRI & TEUTONI. Ligeledes Cap. VI. Triginta sunt Orcades, angustis inter se diductæ spatiis. Septem Hemodes contra Germaniam projectæ, in illo finu qvem Codanum diximus. Ex iis CODANONIA, QVAM ADHUC TEUTONI TENENT, ut magnitudine alias, ita fæcunditate, antestat.

Naar da disse Teutoni eller Tydske have forplantet deres Afkom og Nafn fra Dannemark til Tydskland, saa følger af sig selv, at Sproget har fulgt med. Disse og flere deslige ældgamle uforkastelige Vidnesbyrd, overtale den i alle Antiquitæter vel forfarne Christoph. Cellarium til at bekiende, de Tydskes første Sæde og Boelig var Dannemark, inspecie de Danske Insuler, af hvilke de have udbredet sig og besatt Tydskland. Quoqvo modo illud nomen sese habet, (nam variant libri) exinde non incertum est, Teutonos codani finus insulas, qvæ a Cimbrica chersoneso usqve ad Scandiam sunt, qvas nunc Danicas appellamus, & forte etiam in continente germania, partem circa chalusum amnem [det er den Glood Traven i Holsteen] ejusqve ostia

ostia quæ subjecta illis insulis sunt, incoluisse. Dissertat. Histor. de Cimbris & Teutonis. §. VII.

I Betragtning af alt dette, kunde man snart tænke, at Provinzen Slesvig icke havde taalt nogen Forandring i sit Sprog, nemlig hvis Tydsk og Dansk var eet Sprog. Men herimod maa agtes, at jeg søger Sprogenes Udskillighed in medio ævo, og ey i den allerældste Tiid. De maa fordom lenge nok have haft en Oprindelse, nok at de fra utænkelige Tiider af, ere blevne indbyrdes saa fremmede, at begge Nationer ey have forstaaet hvarandre, uden ved Tolk. At nu den Slesvigiske Provinzes Indbyggere, ligesaa vel som Resten af de Danske, fordom vare fremmede fra Tydsk Sprog, og allene ved adskillige Tilfælde ere blevne omskabte til half Tydske, det er den Sag som videre skal oplyses og stadfæstes.

Den Provins Sønder-Jylland regnes nu omstunder iblant vores Allernaadigste Konges Tydske Lande. I det tydske Sprog holdes Prædiken og anden offentlig Guds Tjeneste udi alle Kiøbsteder og de allerfleeste Lands-Byer. I samme Sprog administreres Landets Regjering ved Love, Forordninger og Over-Retternes Kiendelse, hvorfor ogsaa det Sprog som bruges i Skolerne og Ungdommen oplæres udi, er alleene det Tydske. Heraf haver Herr Hübner, og efter hans Exempel flere Geographi, taget Anledning til at indlemme med Pen- nen eller saa vidt de kunde, denne Danske Provins i det Tydske Rige; Alt dette uanseet, fand lettelig gotgjøres, at Landets allerældste egentligste og rette Sprog er ingenlunde Tydsk men Dansk, endskjønt en Fremmed som reyses der igiennem knap bliver det vaer, ja endskjønt mange forstandige Folk af Landets egne Indbyggere knap ville troe det. Imidlertid staaer bemeldte Sandhed uryggelig fast, og det paa efterfølgende Grunde.

§. I.

De tre fjerde Deele af Landets Indbyggere tale endnu daglig Daags intet andet end Dansk i deres Huse, ligesom een fjerde Deel taler Tydsk, og nogle faae paa Bester-Siden, Fresist. Dette maa forstaaes om Almuens Folk, meest Bønder. Saa snart disse see en Fremmet eller Forneimne, begynde de at tale Tydsk, saa got som de kunde, men ellers intet uden Dansk.

Herom vil jeg anføre Casp. Danck-

Danckverths Ord i hans Schlesw. Holsteinische Landes Beschreibung pag. 54. 55. Zu diesen unsern Zeiten wohnen in diesem Herzogthum Dänen oder Jütten, Sachsen und Friesen. Die Jütten besitzen den gröfste Theil daran, sintemahl alles von Koldingen bis an den Schley-Strom und die Stadt Schleswig, Jüttisch ist, oder Dänische Völcker, so sich NB. der Dänischen Sprache gebrauchen, etwa die Stadt Flensburg ausgenommen, so von Dänen und Teutschen untermenget. Die Stadt Schleswig, und was ferner von der Schley an bis an die Eyder und Lewens-Au belegen, wird mehrentheils von Sachsen bewohnt, die gebrauchen sich der Nieder-Teutschen Sprache, wie dann auch die Einwohner Femern. Auf der West-See Kante, von der Grenze oder Schodtburgschen Au an, bis an Tondern, wohnen abermahl lauter Jütten, hernach aber kommen die Nord-Friesen &c.

Disse Danckverts Ord ere rigtige, naar vi forstaae dem om Allmuens Folk alleene, særdeeles om Bønder, og af deres, men icke af nogle Herre-Mænds, Kiøbmænds eller og Øvrigheds Personers Mund, er det vi skal høre det der bør kaldes Landets eget Sprog, ligesom Estlands og Lieflands rette Sprog er det ældgamle Estiske og ingelunde det Tydske, endskjønt dette har nu der faaet Overhaand i Kiøbstæder blant Handels-Folk, og paa Herregaarde blant Adelen. Denne sidste er Tydsk og stammer hid fra de Tydske Ordens-Herrer, hvilke for 400. Aar siden har bemæstret sig allting: Ligeledes er det gaaen i Sønder-Jylland som siden skal vises.

§. 2.

Min Beviisnings anden Grund er ligesaa uomstødelig. Denne søger jeg i de fleeste Kiøbsteders og nesten alle Landsbyers samt Herregaardes gamle og rette Maae, hvilke ere kiendelig Danske, og beviise at det var ingen andre end Danske som først anlagde og nafsagde dem. Hvor af beviise vi at et Folk med Vendisk eller Slavisk Tungemaal for nogle hundrede Aar siden har beboet hele Mecklenborg, Pommern, Brandenburg, Særen og Schlesien? Visselig, om alle skrevne Documenter vare forsvundne, da blev dog Sagen beviislig nok alleene af de gamle Steders og Districters Maae, som ere nesten det eeneste, hvilket den mægtigere Tydske Nation ey har fundet allevegne afskaffe eller udrydde. Ex. gr. Wismar, Wolgast, Stetin, Demin, Berlin,

Berlin, Pyrit, Pregnitz, Lausnitz &c. I det jeg hentyder samme Sandhed paa mit Forehavende, da vil jeg begynde fra Roden af, og anføre først nogle Landsbyers Navne, hvis Danske Endelse paa Bye, Drop, eller Strup, Tofft, Balle, Byll, Marck, Holm, Lev, eller noget saadant, kiendelig viser det jeg vil sige, hvilket ogsaa Herr Danckwert tilstaaer, naar hand ved at beskrive det Districtt Dänischwoldt som det sidste eller yderste mod Tydsklands Grenze, siger pag. 155. saaledes: *Alhie wird die Teutsche zu verstehen die Nieder-Sächsische Sprache durchgehends geredet, und hören demnach die Bujen [Byen] auf, und kommen Dörffer an deren Statt.*

Jeg beraaber mig da ey paa Lands-Byernes Navne mod Norden eller i Aabenraae, Tønder og Haderslev Ambter som ey ere nogen Tvivl underkaste, men alleene paa Navnene i Angeln, Schwansen og de Sønderligste Egne. Her findes nu Ex. gr. Brødersbye, Lumbye, Ulsebye, Kalbye, Mielbye, Riisbye, Ketelsbye, Grumbye, Gungelsbye, Norbye, Vindebye, Gerebye. Ligeledes Snarup, Brarup, Flarup, Nurup, Dosterup, Hosterup, Trelstrup, saa og Bundsbøll, Trelbøll, Borsbøll, Balle, Krucksballe, Havetoft, Kalltoft, Kragelund, Jaldelund, Galdelund, item Esmarck, Kasmarck, Lockmarck, Bindemarck, Hvemarck &c. Ligesom disse samt nogle hundrede fleere Landsbyers, klinger og de Herregaardes Navne, som ey ere enten heel eller half forvøndte, Ex. gr. Ruggesgaard, Koe-høvet, Himmelmarck, Eschelsmarck, Bestergaard, Satropholm &c. Hvem er der nu som icke ved den blaatte Lyed af disse Navne gietter sig til, at ingen uden Danske Folk har haft dem først i Brug, ja saavanne Danske, som ey vidste meere af Tydsk at sige, end man nu ved Beyle eller Kolding veed deraf.

Blant Riøbstædernes Navne som jeg herneft vil beraabe mig paa, giver hele Provinsens Høvet-Stad det beste Vidnesbyrd. Samme var, som hver mand veed, indtil Christendommens Tiider, og enda et par hundrede Aar derefter, gemeenlig enten Hedebye, eller Hedebye, hvor Bye strax forraader Oprindelsen. Siden er det ligemeget, enten en fabelagtig Amazonisch Fyrstinde Hetha, efter allmindelig Saan, eller Had og Trette, eller den der omkringliggende Lynghede og Skov-Egn, har givet Byen sit Navn. Dette Navn var nu nesten

glemte dersom icke den tet hos, paa hiin stede Fioren liggende Landsbne, kaldet Hadebne, endnu erinrede det. Thi hvor Hadebne nu ligger, der laae i de ældre Tiider Byens bedste Deel, saa og den første Christne Kircke som i Dannemark blev bygt af S. Anshario under Harald Klags Beskiærmelse. Casp. Danckwerth skriver om Byens Nafn, pag. 113. saaledes: Mit diesem Nahmen ist nicht, wie man gedencken mögte, der Süder-Theil der Stadt allein genennet gewesen, sondern die ganze Stadt, und zwar von den Dänen, wie unter andern der Scribent Edelwerdus klärlich anzeiget. Anglia vetus sita est inter Saxones & giotos, habens oppidum capitale quod sermone Saxonico Sleswick, secundum vero Danos Haitby dicitur. Her meener jeg, den gode Edelwerdus tager feil, naar hand anseer det Nafn Sleswick for at være Sæernes Paafund, thi wick egentlig viig er sinus, hvor Havet ligesom viger af sin Grendse for at bøye sig ind i Landet, og gjør en Fioer eller Hafn, hvoraf ogsaa de Danske har kaldet Danskig Dansk-vig, at jeg ey skal beraabe mig paa flere bekjendte Steder, og hele Bahuus Lehn kaldes Vig-Siden, fordi den Kyste er fuld af smaa Hafne og Indløb. Men hvad det Ord Sle angaaer, da udleder Joh. Strelow i hans Guthilandske Chronike pag. 28. og Nic. P. Petrus de origine Cimbror. P. II. §. 177. samme fra det Ord Slæe, som betyder Tang eller Hafgref af hvilket meget indkastes i denne Vigs Nabning, og undertiiden saa got som stopper den, saa at Slesvig er Tang-Viig. Nicolaus Porta-Trigonius udtrycker dette i følgende Vers:

Nunc ubi Slesvicum jacet urbs, quam nuncupat alga
Illic exundans vel celer unda Sleæ.

Dette Nafn da, som egentlig hører Fiorden til, er omsider blevet den derved liggende Byes Nafn alleene, lige som Lemviig eller Lymwig er egentlig Limfiordens Nafn. Men dog kaldes Lemwig alleene den liden Bye der ligger ved Enden af samme, ligesom Slesvig ved Enden af Slien. Siden har de Tydske gjort Nafnet meere ukiendeligt ved deres Skrive-Maade, indrettet efter deres Udtale, da de ey skrive, som ret var, Slesviig men Schleswich.

Kommer vi fra Sleswig til Flensborg, for at undersøge Nafnets Oprindelse, om samme er Dansk eller Tydsk, da vil jeg ey opholde mig ved de andre adskillige Meeninger, hvor om den dertil har Lyst kand læse

læse Joh. Mölleri Ifag. ad Hist. Cherfon. Cimbr. pag. 260. seq. Her vil jeg icke si at den Meening jeg ellers ved anden Lejlighed, og for mange Aar siden har forkastet, synes mig nu meest rimelig, jeg meener den ofte anførte Casp. Danckwerths Gietning om Band, som i det gamle Sprog heed snart wahl snart weel, og deraf Flensborg for sit meget skionne Bands skyld, Blensborg qvasi weelens Borg Wandborg. Dette lader jeg staae, men meener enda paa samme Grund at komme Sagen noget nærmere, nemlig saaledes: Den liden Bye Beyle i Jylland, hvis Situation ved Enden af en Fioer, gandske liig den Flensborgske, er een af de allerlystigste i hele Dannemark, haver uden tvivl sit Nafn af det Danske Ord, med hvilket vi beskrive en Band i Ullmindelighed, men saadant et Bandstade, som findes her og der ved Enden af en Fioer og Flood, hvilket Latinerne kalde Vadum eller mare vadofum, et Grundt Band som man kand vade eller fiøre igiennem. Dette heder paa got Dansk en Beyle hvoraf Borre Beile her i Siclland og flere Steder have Nafn. Saa meener jeg Flensborg eller Blensborg torde contracte være sammendraget Beilensborg, endskiont det er ifkun en Gietning som jeg ey paastaaer naar noget Biffere findes.

Alabenraae som de Tydske efter deres Udtale, har giort til Apenrade, er vist nok intet andet end en Alaben Braae eller en aaben Kraag thi Braae er det samme som de Tydskes Binckel, og selv samme er kiendelig Bemerkelsen af en Gade her i Kiøbenhafn, nest ved den Reformeerte Kircke, hvor en Deel af den gamle Vold har staaet før Byen i Christiani IV. Tiid blef udviidet, da der tilforn kand have været saadan en aaben Braae eller Kraag som Gaden endnu bærer Nafn af.

Haderslev contracte Harsløv, er gandske urimelig bleven omstiftet til Hadersleben, da dog Ordets Oprindelse er ey af Lif men tvert imod af Død eller Drab, og det heder egentlig Hattersløv eller Hatterslet, forstaae det Sted hvor Kong Harald Hyldetand slog og nedlagde Hatterum, hvilket Saxo Grammaticus, som heri er troeværdig nok, beretter med følgende klare Ord: Hist. Dan. Lib. VII. Haraldus Hyldetand Hatterum apud Jütiam oppugnatum extinxit, cujus occasum perpes oppidi vocabulum indicat.

Disse faae Exempler kunde nu være nock til at stadfæste den Sandhed her tales om, og derfor vil jeg ey opholde mig ved at op-
søge flere.

§. 3.

Mit tredie Beviis paa det Danske Sprogs Ælde og allmindelige Brug i Sønder-Jylland, ville jeg gierne tage af de bekiendte Rune-
Stene, men fand ikkun opspore een eeneste, som man dristig tør be-
raabe sig paa, nemlig den der findes i Abenraae [Wormius setter
vrangelig Haderslev] Ambt, i Øster Løckum Sogn, og paa Havers-
lund Mark, med de faae Bogstaver:

✱ H I R U L F R

d. e.

HEIRULFR.

hvilket alle vore Antiquarii serdeeles O. Worm Monum. Danic. Lib. V. pag. 343. og Trog. Arnkiel. Cimbr. Henden-Begråbnisse. pag. 332. seqv. kalde Exercitus Ulfi, Ulfs eller Rulfs Hær. Enten dette nu bør hen-
føres til Kong Rolf med Tilnæfn Krake, som længe for Christi Fødsel
efter Edda Part. I. Mytyl 64. skal have ført Kriig med de angrensende
Saxer og opreist denne Steen som et Særvindings-Tegn, eller og
til Normannernes næfnkundige Anførere Rollo, Rolf eller Gange
Rolf, som paa dette Sted skulde have mønstret eller samlet sin Hær,
førend han, hen ved 900. Aar efter Christi Fødsel, begyndte sit Tog
til Nederlandene, Franckrig og England, hvor de af Cambdeno be-
skrevne Rölrichstones ogsaa tilskrives ham, som et Særvindings-
Tegn, eller og maaskee til nogen anden i de sildigere Tider, som fand
have hedet Herr Ulf Wulf eller Oluf, og ikke just tør have været enten
Konge eller Kriigs-Overste, men en anden god Mand der i Eanen,
det fand komme mig ud paa eet, naar ikkun det Danske Sprogs Brug
stadfæstes ved de Runiske eller Gotiske Bogstaver, som alle 3. Nordiske
Folk har tilfældes og ikke findes vidre, end saa vidt deres Sprog har
gaaet. Og dette sidste er ret at legge Merke til, da det viser ogsaa,
at bemeldte Rune-Bogstaver tilhøre Medio ævo, men ey de alleræld-
ste Tüider; Thi da de gamle Cimbrers Foedspoer, udi den bekiendte
Maade, at begrave deres Dødnings-Been i Urner eller Aske-Potter,
under Høye omgivne med Steene, strecker sig indtil midt i Tydsk-
land.

land, hvor Odins Afkom og boede, saa findes dog der ikke en eeneste Runisk Gravskrift, af hvilke vi her have saa mange, og hvi skulde de ikke findes der saa vel som her, hvis Runerne vare af Bruna Old, eller den Verdens Alder, da man brendte Eigene og begrov dem paa den Maade.

Just dette opdager ogsaa desto tydeligere, skiont til Overflod Cl. Lycandri fabuleuse Beretning i Danske Kongers Slægte-Bog pag. 35. om en i hans Tid ved Slesvig funden Runisk Inscription paa den indbildte Cimberiske Dommers Vese Hans Grav, om hvilken jeg fortelig har sagt min Meening in Marmor. Dan. Tomo II. pag. 23. Den forsvundne Gravskrift skulde have været denne:

Hi leger Vese of Hetümby

Under aabna Himlum oc vodum sky.

Men skiont saadan, endogsaa af Sproget kiendelig grove og dumdriftige Digt beskæmmer sig selv, saa følger en, at jo noget herved kunde findes til min Meenings Bestyrkelse, og det er mig nok. At der i Slesvig eller Hedebye-Egn, kand have boet for sex eller syv hundrede Aar siden, [da man endnu begrov Folk paa Marken, men ubrendte] en Mand ved Nafn Vese, om ikke en Første eller Dommere, da en Herremand eller anden nasnkundig Mand, det er intet urimeligt, efterdie den Landsbye Veesebye i Angeln, af Casp. Danckwerth tilskriver en Mand med det Nafn Vese. Fremdeles er intet urimeligt, at samme Mand kand fordum have haft en Steen paa sin Grav, hvis Ord ikke nu findes da 1000. Runesteene ere ødelagde ved Bygninger og anden Levlighed.

Vidre kand mand sette, at de Ord paa Stenen vare blefne bekiendte og til et Ordsprog i heele omliggende Egn, ligesom flere Gravskrifter endnu ere bekiendte alleene per famam. Dette Røgte har nu ikke conserveret de rette gamle Ords Klang og Lyd, men fordrejet dem efter den sildigere Tids Talemaade, dog haver Røgtet vedligeholdt saa meget, som jeg vil have beviist, nemlig at den Egns gamle Sprog var en Tydsk men Dansk, efterdie deres Gravskrifter vare Danske.

§. 4.

Til samme Sandheds Bevisning tages et nyt Argument deraf, at da den Christelige Religion i det 9. 10. og 11. Seculo her blef indført

og fastsatt, saa talte og forstodde Indbyggerne icke Tydsk men alleene Dansk, og nogle af dem Friesisk, hvorfor de Lærere som hine Hamborgske og Bremiske Erke-Bisper sendte hid ind at forkynde Evangelium, vare til ingen synderlig Nytte, førend de hafde været saa længe i Landet, at de kunde tale dets Sprog. De som enten af Mæglighed eller Tungnemmenhed icke kom saa vidt, brugte en Tolk eller Oversettere, som i Forsamlingen udlagde, Ord for Ord, eller Mæning efter Mæning, det den fremmede Lærere paa sit Maal hafde fremsatt. Heraf reiste sig i Kirken det særdeeles Officium Interpretum eller Oversætternes Embede, hvilket saasom besværligt i mange Henseender, Kong Svend Estrithsen paastod at vilde have affkaffet, i den Forsamling som hand an. 1053. holdt i Slesvig med den Bremiske Erke-Bisp Adelberto, hvorom er meldet in Annalibus Eccles. Dan. Tom. I. pag. 202. Denne Kongens Begiæring siunes og af Erke-Bispen at være efterlevet, ey alleene i de øvrige Danske Provinser, men ogsaa serdeeles i Sønder-Jylland, hvor man fra den Tiid af, og et Par Hundrede Aar derefter, hafde Biskopper og Prester af Dansk Nation saasom Gunnerus, Occo, Hermannus, Esbernus, Occo II., Fridericus, Waldemarus, Nicholaus Tycho, Ernildus, Bondo og Berthold. Disse som Danske og suffraganei af den Lundiske Erke-Bisp, paa hvis Lande-Mooder de og indfandt sig saa vel som i det Danske Rigs Raad, have en Tiidlang holdt Sproget vedlige, nemlig indtil den Bærdslige Øvrighed blef fremmet for Dannemark, og da droog Bisperne ligesom disse efterhaanden Prælater, Preste og Munke efter sig, til den Tydske Side i Sprog, Sæder og allting. De eeneste tvende saa kaldte Herre-Clostere, som fandtes i Sønder-Jylland, nemlig Læm- og Guldholm, siden forflytt til Ryge eller Rus Regis, vare, som anden steds er viist, Døtre af Soer, efter den Tiids Talemaade, og altsaa deres første Munke som førte Sproget og Disciplinen did, Danske Folk. Ja, at ogsaa Tigger Brødre, som boede i Riobstæderne, af Begyndelsen vare Danske, men omfider maatte lade sig, længe for Reformationens Tiid, fortrenge af fremmede Brødre, som komme fra Tydskland og indførte deres Sprog, det beviser klarlig et Brev, funden i den Bartholiniske Samling paa Riobenhafns Universitæts Bibliothec, hvori Kongen som ey næfnes, men af Omstændighederne seis at have været Kong Hans, meget venlig beder

Fran-

Franciscaner-Munkenes Ministrum Generalem, at hand dog vil hiælpe de i Flensborg fortrængte Danske Munke til deres gamle Net, efter at dem af de indtrængte Tydske i lang Tiid var paaført Bold og Uret, ligesom hand derhos beder, at andre Landets Clostere maa komme tilbage ad gremium ecclesiae Dacianæ, hvori de først vare. Ordene som handle herom ere disse: Unde, pater reverende, qvoniã veridica relatione didicimus, paternitatem vestram, forte ad aliquorum suggestionem, seu potius sinistram informationem, ministro Regni nostri Dacie in Mandatis strictissime commississe, ut fratres aliene nationis ad conventum Flensburgensem (de qvo aliqui eorum, infalutato hospite, diu noctuqve & contra voluntatem protunc vicarii provincialis, in scandalum vestri ordinis, successive recesseranth) permetteret introduci, fratresqve nostri Regni laboribus & expensis genitoris nostri charissimi, pie memorie, & suorum predecessorum, in principio Reformationis introductos, ac post fugam Alemanorum iterum reductos (qvorum doctrina & conversatio laudabilis à clero & populo commendatur) faceret removeri, qvòd sane & dissonum, & promissioni nobis facte per litteras generalis vicarii Cismontani, penitus est alienum. Qvas siqvìdem literas diligenter fecimus observari, eo qvòd fratres aliene nationis, ad predictum locum Flensburgensem, nobis irrequisitis, minime transferri debere, apertissime ostendunt: Qvare vestram paternitatem, ob nostri regni commoditatem, ac pacis tranqvillitatem, qvam potius cupimus augeri, qvam diminui, summopere rogamus, qvatinus prefatum locum Flensburgensem sub regimine fratrum Danorum, per qvos fuit primitus reformatus, & ad bonum statum, in qvo est, reductus (prefato genitori nostro charissimo eis fideliter assistente) permanere. Alios qvoqve conventus in Ducatu nostro Holfatie situatos, ad gremium provincie Daciane & regimen ministri provincialis nostri regni Dacie, prout ab antiquo fuerant, nostro intuitu ac favore, reducere dignetur, & velit. Det øvrige findes in Annalib. Eccles. Dan. Tom. II. pag. 287. 288.

§. 5.

Endelig kand det femte og sidste Hoved-Beviis for min Meening tages deraf, at denne Provink, fra Arrilds Tiid, har staaet under selvsamme Øvrighed, og haft samme Love og samme Regierings-

Maade, som andre Danske Lande, da det bestandig har været det Danske, men aldrig det Tydske eller Romerske Rige indlemmet, endstønt det siden er bleven confunderet med Holsteen, og af mange ukyndige kaldes saa, mod hvilken Daarlighed den lærde og accurate Joh. Möllerus setter sig endogsaa med Nidkærhed, naar han in Isagog. ad Histor. Cherson. Cimbr. pag. 2. skriver saaledes: Dispersitur, pars Cimbriæ australis in ducatus duos, Slesvicensem atqve Holsaticum. Qvos licet NB. ab idiotis & alienigenis inveteratæ, sed NB. erroneæ loqvendi consuetudini morem gerentibus, confundi haud miremur, merito tamen iis indignamur, qvi, cum inter literatos, & rerum patriarum gnaros velint censerri, in eundem errorem turpiter impingunt, ac, incolas ducatus Slesv. rectè Holsatos vocari, asserere non erubescunt. Discant hi, diversissimam ab omni ævo utriusqve ducatus fuisse conditionem, diversam Regiminis formam, diversa Jura, diversos denique priscis temporibus Principes. Discant, Holsaticam Germaniæ esse partem & feudum imperii Romani, Slesvicensem autem ab illius Jurisdictione immunem, régno danico propiori nexu devinciri. Legant hoc sine, præter epistolam Godschalchi ab Alefeldt, Episc. Slesv. ad Cameræ Imperial. Judices an. 1526. exaritam, & a J. A. Cypræo editam, Mart. Chemnitii Jun. Aulæ Gottorp. cancellarii, an. 1627. defuncti, scriptum posthumum, an. 1629. excusum: Bericht von der Gelegenheit und Unterscheid der beyden Herzogthümer, Schleswig und Holstein, worin erwiesen wird, daß Schleswig eine Pertinentz und Lehn der Crone Dänemarcck sey, das Römische Reich aber kein Recht darauf præ-tendiren könne, weil es von demselben durch Grenzen und sonst in allem unterschieden ist.

Det af Mollero paa beraabte Brev som Godsche von Ahlefeldt skrev i Reformationens Tid, da han for den Catholiske Kirkes Sickerheds skyld, gierne vilde have været et Lem af Tydskland, om han havde fundet nogen Grund for sig, haver blant andet disse Ord: Interea Slesvicum semper subfuit superioritati daniæ, tam in temporalibus, quam in spiritualibus palam & publice, servanturque per laicos in omnibus judiciis secularibus leges Danicæ, a tanto tempore, citra ejus contrarium, non est memoria hominum. *Ta vist nok er det en unegtelig*

unegtelig Sandhed, at dette Lands Lov og Dyrighed af Begyndelsen var aldeles Dansk, altsaa Sproget af samme Slags. De Jyder, Jutther, Guther eller Gother, som have givet Sønder en mindre end Nørre Jylland sit Navn, maa være kommen her over fra Gulland og have landet først med deres Snecker i Slien eller icke, thi Petræi relationer, ere en min Grund, saa bliver det dog altid meget rimeligt, at Gotherne paa det Sted hvor Gottorp nu staaer, have haft en Høfdingsborg, og altsaa deres Sprog den gang Overhaand. Naar Saxo Grammatic. i sin fjerde Bog taler om Kong Wermunds Foget eller Embeds Mand i Slesvig, ved Navn Frowin og hans tvende Søner Keto og Vigo, hvilke noget for Christi Tüder, skulde have hefnet deres Faders Død paa den Svenske Kong Atislaus, og siger pag. 64. det blev dem haanlig forekast, at de, mod Danske Mænds Maade hafde været hvarandre til Hielp i det Drab [da tværtimod en Dansk Mand fordum efter Lov og Bedtægt maatte angribe een, staae for 2. og en flye førend der kom ham tre paa Halsen] saa at det Danske Navn fik ingen Vere af Atislai Drab, da tager Stephanius her af et Argument til Beviisning paa, at Slesvigerne vare Danske efterdie deres Misgierning blef Danske Folk tillagt. Hans Ord ere pag. 105. in notis ad Saxonem disse: Hic etiam audies, Slesvicensium delictum, qvo contra unum & solum duo dimicarunt, Danicæ gentis convitio ludibrioqve adscribi. Qvare Slesvicenses Danos olim habitos esse, hinc firmiter colligas. Qvod annoto contra qvorundam opinionem, qvi regni Danici terminos citra qvam par est, migrant, Holfatos [Slesvicenses] germaniæ adscribentes, qvod jure meritissimo prius Dania vendicavit. Nam qvorsum alioqvi Slesvicensium dixisset. Fremdeeles at de Angler eller Angelboer, som tillige med deres Naboer Saxerne i det femte Seculo foretoog og lykkelig udførte det bekiendte Tog paa Britannien, og kaldte Landet efter deres Navn, vare Jyder, og icke efter allmindelig Indbildning, Jydernes Naboer og Stallbrodre, men selv et vist Slags Jyder, som brugte Dansk, in specie Jydsk Sprog, saadant kiendes, efter min Meening, paa mange af de Ord, som Engelsmanden har faaet af os. Vel negtes icke at joe de Danske som fire hundrede Aar derefter igien bemæstrede sig Engelland og satte Konger af deres Nation paa den Engellske Throne, ogsaa den gang kunde have indført mange andre Danske Ord. Men i den ældre Expedition under Hengst og Horst, mee-

ner jeg de Angelboers Jydske Dialect, [til et Vidnesbyrd om hvad Landets Sprog den gang var] er indkommen i det Engelske. Som en Prove af saadanne Ord vil jeg anføre nogle faae der falde mig ind og ere deels alleene Jydske, deels udtales af Engelsmanden efter den Jydske noget plumpe og bredmuede dialect. Ex. gr. Beast, Belli, Bollster, Bow, Bull, Clow, Cow, Crawl, Drawn, Fork, Gap, Glow, Gnaw, Grow, Our, Mani, want &c. Dog det giores ey behov at opholde sig ved de uviffe eller mørke Tiiders Historie. Hertug Knud, Kong Erich Egegoods Son, som i det tolfte Seculi Begyndelse fik dette Land til Lehn af sin Far Broder Nicolao, og egentlig var den første Slesvigiske Hertug, han var vel tillige de Obotriters Konge, og blef af Kæyser Lothario forleenet med det Bendske Rige, dog regerede han Sleswig som en Dansk Provink, efter Danske Love og fik det Danske Tilnavn Lavardus, det er Custos Legum, Lovens Bevarere, deraf at han som en Retfærdigheds Eiskere, hanthævede Landfreden, og stræbte særdeeles at udrydde Røvere, som for hans Tid opholdt sig Hobevis i Skovene og gjorde Byen usikker. Hans Sonne Son Kong Waldemar den Anden gaf Aar 1240. dette Land ingen Tydsk men en Dansk Lov, tilfelles med Nørre-Jylland, hvorfor den endnu kaldes den Jydske og var i nogle hundrede Aar derefter ey at læse i andet end Dansk Sprog. Saa er og umægteligt, at appellationen fra Urnehovets Landsting i Slesvig, ligesom fra Viborg Landsting i Nørre-Jylland, gick til Danne-Hoff eller Rigens Raads Kiendelse i Dannemark, og det var een af de Bilkaar, som blef fastsatt 1254., da Kong Christoph. I. udi Kolding forleenede Hertug Waldemar sin Broders Abels Son med dette Land. Han maatte love at alle Sager som ved Urnehovets Ting ey kunde afgiores, skulde som sedvanlig indstiefnes for Dannemarkes Riges Raad, i hvilket han selv nemlig Hertugen, som en Dansk Vasall, skulde have sit Sæde. See A. Hvitfeld. Tom. I. pag. 241. Indtil Enden af nest forrige Seculo, eller Blasii Ekenbergs Tid, havde Slesvigerne ick eengang nogen fuldstændig Tydsk Oversættelse af deres Jydske Lov, og da de nu har den, saa er den dog fuld af Danske Ord og terminis juridicis. Udi det Flensborgsche Archiv giemmes denne Byes allerældste Lov-Bog, skreven meget zierlig paa Pergament og prydet med Siolv-Beslag, denne rare Codex er ingenlunde Tydsk, men good breed Dansk og beviiser noksom

noksom hvad Flensborger rette Tungemaal forðum var, da Begyndelsens Ord Ex. gr. ere disse: Her byrias Bymens Skraa af Flensborgh. See meere udi Herr Ernst Joach. de Westphalen lærde og vitløftige Fortale til hans nyelig udgifne Tom. III. Monument. ined. Rer. Cimbricar. pag. 91. in notis lit. d. Alt dette lader os ey tvivle paa, at jo Sønder-Jylland indtil denne Tid var ligesaa Dansk som Nørre-Jylland og Sproget det samme. Just dette var eet af de Hoved Argumenter, Kong Ericus Pomeranus beraaber sig paa i sin Trette mod Holsterne om det Slesvigske Lehn, og læses hos Hvitfeld Tom. I. pag. 682. eet, anno 1421. die Laurentii, af den Slesvigske saavel som af alle fire Jydske Bisper, en halv Snees Abbeder og de fleeste saavel Sønder- som Nørre-Jyllands Riobsteders Magistrater, udstedet Tings-Bidne, at Sønder-Jylland af Arilds-Tid er et Dansk Land, bruger Dansk Lov og Ret, Danske Privilegier og N. Dansk Sprog.

(II.)

Nu reiser sig det andet Hoved Spørgsmaal, nemlig naar og ved hvad Anledning det er skeet, at denne Provintz har antaget det fremmede Jydske Sprog? Hertil svarer jeg, at een Deel Forsterne, een Deel Land-Stenderne, særdeles Adelen og Geistligheden, af ald Magt have hiulpet hertil, ja med Flid arbeidet herpaa, og det fra nogle hundrede Aar hid, saa jeg høylig undrer over, at de indtil vore Tider enda icke ere avancerede videre dermed, end de virkelig ere.

Som Sønder-Jylland lenge siden er bekiendt for at have været et Stridsæble, og tillige en Blood-Kilde for Danmark, saa finder jeg merkværdigt, at de som egentligst har gjort det dertil, have været just 3. af vore allerstørste, viseste og pruisværdigste Regentere, nemlig Waldemar Victoriosus, Margreta og Christianus III. Just disse frem for andre have, til et Bidnesbyrd om menneskelig Viisdoms Ufuldkommenhed, begaaet den allerstørste Staats-Feil, i at dismembrere oftbemeldte Provintz fra Danmarks Krone.

Kong Waldemar angaaende, da veed vi, han stiftede Danmark imellem sine fire Søner, saaledes, at Erich blef Konge, Knud, Hertug i Halland og Blegind, Christopher Hertug i Laaland og Fal-

fler, men Abel Hertug i Sønder-Jylland. Fra den Tiid af, fandt man egentlig regne, at denne Provinzes Regiering og dermed tillige Sproget, er bleven forandret. Abel vilde icke erkiende Kongen sin ældre Broder for Lehns-Herre, thi sloog han sig til den Kønserlige Faction, kaldet den Gibellinske, og hafde med sig, særdeeles Hanse-Stederne, Holsteenerne, Bremerne, Brandenborgerne og Saxerne, ligesom Kongen hans Broder sloog sig til det Guelfiske Parthi, og hafde de Mecklenborgske og Lüneborgske Herrer med sig. Endskiont nu Abel endelig maatte bukke og erkiende Kongen for sin Lehns-Herre, saa hengte dog baade hans og hans Borns Hierte bestandig ved de Holsteenske Grever, deres Svogre, og den Tydske Kønser og hans Niges Love, i hvilken de søgte og fandt bedre end i den Danske Ret, en titulum juris til at giøre Lehnet arveligt. Nock maatte Waldemar, Abels Son, efter sin Faders uluckelige, dog velfortiente Død, anno 1254, til Kolding tage Slesvig som et Fane-Lehn af sin Farbroder Kong Christoph. I. samt love at erkiende Dannehoff eller det gamle Danske Parlament for sit Lands Høyeste Ret. Men da denne døde kort efter, saa yppedes forrige Trette paa nye ved de Holsteenske Grevers Tilskyndelse, hvilke forvarte den nye Slesvigiske Første Ericum, og vaastoodde, han ey skulde have med Dannemarks Love at giøre, men besidde sit Land arvelig og som Selv-Eyere. Dette Forsett fandt de good Leylighed at udføre, da de med flere Tydske Herrers Hielp, og de Danskes slette Ordre eller Raadførelse af Dronning Margretha Sambiria, vandt paa Lo-Hede ved Slesvig et Feldslag, som var saa decisiv; at baade den unge Kong Erich Glipping og bemeldte hans Moder som Formynder, bleve ført fangne til Segeberg og Hamborg de Holsteniske Grevers Stad, hvor man skrev dem utaalelige Love for, særdeeles denne, at de Slesvigiske Forster fra nu af, uden Modsigelse skulde tracteres paa Tydsk Food. Disse og flere dislige Stridigheder i følgende Tiid, dempede hos Lands-Herrerne, saavelsom hos deres ofte af Dancken overrumplede Undersaatter, de Sønder-Jyder, meer og meere det ældgamle Venstak og Lands-Mandskab, altsaa tillige Sprogets Høyagtelse og Kiærlighed. Paa de Tydske Naboers Hielp satte man ald tilliid. Med dem gjorde man alliance og Svogerstak, af dem lærte man Love, Sæder og Konster. Vel blev Kong Waldemars Danske eller Tydske Lov, i sin Gyldighed, som den endnu er.

Men

Men, da Flensborg, Eklenfjød, Aabenraa, Tønder og flere Kiøbstæder, efter Haanden kom op og finge Stadts-Ret, saa maatte samme laanes af Lybsk eller anden fremmet Ret. Særdeeles efterdie hiin gamle Lov var alt for kort og knap i en Tiid, da usus rerum vorte og mange uafgiorte Tilfælde indfandt sig, som viiste de gamle Loves Utilstrekkelighed. Naar man nu skulde have nye Love, da var man meget langt fra at laane dem af Danske eller forfatte dem i Dansk Sprog, hvilket ved bemeldte Tilfælde var meer end kommen af Moden.

Da Bognen saaledes heldte, fik den et hart Stød, som kom den til at falde aldeeles, og det ved en Hændelse, af hvilken man naturlig viis kunde have ventet det, som var tvert imod, nemlig an. 1385. da Hertzog Henricus ved Døden afgik uden Lifs-Arving, faldt dette Land uden Modsigelse tilbage i den unge Kong Olufs, eller rettere hans Moders og Formynders, Dronning Margrethæ Hænder, og da skulde man mindst have ventet hvad der dog skeede, nemlig at Slesvig kom længer fra Dannemark end nogen Tiid tilforn, eller i det mindste at Sproget blef, frem for nogen Tiid dempet der. Da floge Høns efter Ordsproget ogsaa legge deres Eg i Næder, saa fandt endog saadan en Dame som Margretha var, ingen Daarlighed i at give, ja endogfsaa med Bøn og Begiering at tilbyde de Holsteenske Grever Sønder-Jyllands Førstendom til Lehn. Heraf reiste sig blant andet dette, som svarer til mit Dnemerck, at den Holsteenske og Slesvigiske Noblesse, som hidindtil hafde været tvende Corpora, bleve eet Corpus og en alleene frem for nogen Tiid sammensflettede sig i Svogerskab og Slægtskab, altsaa i Sprog, Sæder og Interesse, men ogsaa særdeeles at deres offentlige Forsamlinger og Forretninger bleve sammensmeltede til eet Stykke, paa de felles Land-Dage og Land-Retter, hvor Adelsens saavel som Prælaternes og Kiøbstedernes Deputerede, lige fra Hamborg af, indtil Kolding Broe, maatte møde paa eet Sted og handle deres Sager i eet Sprog. Her blef det half undertryckte Danske Sprog nesten heel undertryckt in civilibus publicis. Ved Herrets-Tingene giældte det vel endda, liæsom det giælder nogenledes den Dag i dag er, paa de fleste Steder, for Bondens skyld, men da det Danske gif icke videre, saa lærte knap nogen at skrive det, og ald Balancen faldt paa den anden Side. Derved er det blevet og deri er det gaaen
vidre

vidre og vidre, særdeeles da Landet, som atter ved Hertog Adolphi Død 1459. anden gang faldt Dannemarks Crone til, ogsaa atter igien af Christiano I. blef givet til Friderich I. og igien af hans Son Christiano III. dets største og bedste Deel til hans tvende Brødre Friderich og Johannes.

Jeg har tilforn sagt at Geistligheden ey mindre end andre Stænder har været og endnu er Uarsag i det Danske Sprogs Afkaffelse; thi siden Regieringen blef Tydsk, siden Biskopperne idelig bleve tagne af den Holsteenske Adelsstand, saa og Reformationen kort efter unddrog den Slesvigiske Biskop fra sit Samfund med den Lundiske Erke-Bisp og de Danske Kirke-Forsamlinger, saa søgtes gemeenlig Tydskke Prester, særdeeles tempore reformationis, da man her til Lands hafde ont ved at finde en Protestantisk Lærere, og derfor toog nogle lige fra Skolerne, andre fra Verdslige Bectieninger. Den gang lood man mange tydskke Studentere forskrive fra Magdeborg og Bittenberg, foruden at see saa noye paa Sproget. Dog blef endnu Kirketienesten, paa de fleste Stæder, lang Tiid Dansk. Men Tiid efter anden have Presterne som alleene studerede i Tydskland og fandt Besværlighed ved det Danske, for deres Mageligheds Skyld, søgt at inføre tydsk Prædiken paa Landet, end ogsaa i de Egne, hvor Allmuen knap en gang forstaaer en samlet periodum. Paa nogle Stæder begyndte man først at giøre hvær fiærde, siden hvær anden og omsider alle Predikener paa Tydsk. Saadant kunde ikke skee hvis ey Provsterne og særdeeles General-Superintendenterne, saasom Tydskke af Fødsel, hafde samme principium, som Presterne, thi da de paa visitationer udi Meenigheden ofte intet kunde udrette, ønskede de at indføre det som er dem bedst bekiendt, skiont Meenigheden nesten fremmet. I denne Henseende holder jeg for, at General-Superintendenten Doct. Stephan Clotz, har handlet meget uforvarselig, da han mit i forrige Seculo, reent afkaffede det Danske og indførte, til Allmuens store Sorg og Gremmelse, skiont Presteskabet til Behag, Tydsk Sprog i alle Angelske Kirker, det Flensborgske Amt og Provstie tilhørende, hvor Dansk tales i hvær Bondes Huus, men aldrig høres en Dansk Prædiken. Udi det store Tønder-Amt saa og i Amtet Brønlund eller Abentraae, hvor Tydsk er endnu langt mindre bekiendt end i Angeln, hafde selfsamme meer end dumdristrige Forsett denne

denne Time været udført, hvis den Forstelige Gottorfske Regiering var bleven ved Magt; thi dermed lood sig afgangne Provst Koch ofte forlyde, sigendes, det var Hertug Friderich som endte sit Lob i den Poliske Krig, hans fulde Agt, at hvis han var kommen hjem til roelig Regiering, ville han med Noed udrydde det Danske Sprog af alle sine Kirker.

Alf alt dette sluttes noksom, at det Danske, som endnu er tilovers blant Allmuens Folk i denne Provins, fandt ey ventet at være enten reent eller zierligt, saasom ald Cultura er tabt, hvilket Casp. Danckwerth pag. 105. særdeeles siger om de Flensborgers, men med samme Føje fandt siges om andre Slesvigiske Stæders Maal. Obwohl, heder det, die meisten Bürger die Teutsche Sprache verstehen und auch zu reden wissen, gestaltsam in den vornehmsten Kirchen zu St. Marien und St. Nicolai, Hochdeutsch geprediget wird, so redet doch das gemeine Volck und das Gesinde in den Häusern gemeiniglich Dänisch, dann auch die ganze herumb belegene Gegend sich der Dänischen Sprache gebrauchet. Es ist aber der Flensburger Teutsch und Dänisch, eins so guth wie das andere, diejenige Personen ausgenommen so gestudiret oder gereiset haben, og Olaus Borrichius siger i sin dissertation de causis diversitatis linguarum. Nostri Flensburgenses inter Danicam & Germanicam linguam ambigunt, neutri propemodum similes, quia utriqve. Qvod & ad omnia Nationum diversarum confinia solenne. Saa finder jeg ogsaa at Christiernus Petri, udi sin an. 1531. til Antwerpen trykte Oversættelse af Davids Psalmer, advarer i Fortalen alle Læsere at vogte sig for den i Flensborg brugelige Danske Dialect, saasom ureen, hvormed han vil skaffe denne sin Oversættelse et Fortrin frem for Francisci Wormordi ældre Edition.

For at gifve en liden Prove af dette Lands Idiotismo, vil jeg føje her hos en Fortegnelse efter Alphabetisk Orden, paa de særdeeles Ord, som her ere brugelige i Sønder-Jylland, og ey andensteds i Danmark, saavidt jeg mindes. Alf dem ere nogle heel eller half Tydske, nogle ældgammel Danske, men længe siden hos os afskaffede, nogle af en anden Bemærkelse, skiont efter Tyden desamme som i andre Provincker Ex. gr.

Baater, et slags ringe Smør som kaages af Kiernmælk og er ligesom
Bet, mere. [halv Ost.

Beimand, en Tiggere.

Bislaa, Bindue-Skaade.

Blee, et Senge-Lagen, bruges her alleene om Borneblee.

Boel, en Boende-Gaard, uden tvivl contracte Boelig.

Bryge, et Smørre-Brod.

at Broe eller Soelbroe, at veire Klæder i Solen.

Doen, en ond Lugt.

Donnek-Torden hinc, det Donneker, det Tordner.

Dug, et Klæde, Næsedug, Halsdug.

Due, at dyppe hinc, Duels Dyppeelse.

Dørens, en daglig Stue som er næst ved Døren.

Dræte, langsom seendragtig.

Saaen, Gave af victualier som bæres til Bryllup, at bære faaen, dagen

Fenne, en indgrofftet Eng. [tilforn.

Saaekyndig, eenfoldig uvidende.

Srangulv, Forstue qvafi det fremmerste Gulv.

Soerhemmet, en Vest eller Camisol.

Sjirstuet, fir-kantet.

Grydsteeg, Or-Kiød, det er underligt at vi rette Danske har antaget
et tydsk Ord Groffen Brad a Grapen-Gryde & Braten-Steeg,
men Slesvicenses har beholt Grydsteeg.

Gaard, Hauge ex. germ. Garten, Svecis Træe Gaaran, Gaard ta-
ges og for Giærde.

Gielm, en stoor Storm.

at Hede at Brygge, jeg hedte en Tonde Dll.

Helle Ting, den Sygdom Rosen Erisypelas af det Plattydsk det Hillige

Hausløs, den der har fortæret ald sin Forraad. [Ding.

Hansbar, Rips.

Hulle, en Hue, eller som Jyderne sige, en Due.

Haandklæder, Handsker.

Henlet, saa slet og ret eller nogenledes.

Hielm, en Lade som staaer paa Stolper noget opløstet over Jorden
for Utøe at holde af Kornet.

Hoyem, Hovet-giærd i Sengen.

Hvase, en indgrofftet Bey.

Tøpser,

Jøpser, det lidet Horn der settes paa Kiærneloget, for at slutte Hullet ved Stangen.

Jsterbond, Metister.

Jamling, om et Aar eller og for et Aar siden, idag jamling.

Jonsen for lidt siden.

Kiært, Lyststage.

Kous, Hvelvingen i en Bager-Dvn.

Kraven, arrig.

Kost, Bryllup.

Kotlif, en liden Under-Troye.

Kleck, forslaae, der er ingen Forkleck i intet Forslag ingen Droyelse.

Karm, Karet.

Kaad, et Landsbye-Huus in opposit. til Boel.

Kløv, det inderste Kammer.

at Kritte, at fiøre med en Hiul-Baare, hvilken og heder en Krit-Baare.

Landser, Fæste-Bonde.

Lev, et Brød Rug-Lev, Hvede-Lev, &c.

at Live, at gielde Grise.

Lutre, at klare Brendeviin.

Lær, en Stige eller liden Trappe.

Møstbond, Kiød-Pølse.

Mule, Brød med Fit paa.

at Mude, besticke, bekiøbe. Den Gave selv som man giver een for at bøye Ketten, kaldes og Mude.

Mon, i Allmindelighed et Styncke Boeskab, et Mon i Huset.

Oe, et Faaer.

Ove, at raabe præf. perf. jeg ønte.

Pisel, stoor Stue.

at Prigle, at binde Strømper.

Renden, en Tiid i Martii-Maaned naar det er got at brygge Øll.

Ray, snart hastig.

Rampling, ung Nød eller 2. Aars gammel Kals.

Raude, et Rugbrød.

Staadskriin, en Skuffe.

en Synter en Uge.

Spincke en Sparre.

Syre, en Suurdey.

Satt, mett.

Sammet Fløgel.

at Snippe Lyset at snyde det.

Søwens, Sengekammer.

Spulten, et Gierde som settes af fløvede Stager eller Kieppe.

Spay, Suppe.

Stach, en Strippe.

Strøg, en Fiol-Bue.

Stammel, en stor Lysfestage af Træ som settes mit paa Gulvet i Bønder-Huse, naar Pigerne sidde omkring for at see at spinde eller giøre deslige Gierning.

Staut, Stadseelig i Klæder.

Tikot, Tiidsfordriv.

Tiin, en liden Ballie.

Tadder, Boghveede.

Varren, vel ved Magt, velhavende; item i Stand til at forsvare sig.

Vampes, en Quinde-Troye.

Varp, Uldengarn som Jflet til Badmæl.

Vinnecke, en liden Under-Troye.

Veus, en Gedehams.

Unden, Middags-Mad.

Yngling, en Marsgammel Griis.

Endnu maa jeg ved denne Leilighed erindre dette, saasom merkverdigt, at da een af de Hoved-Characterer som tydeligst adskiller det Danske og Tydske Sprogs Egen- skaber er dette, at Tydsken setter Articulum for ved Ordet, sigende: Das Haus, der Mann, die Frau, men det Danske Sprog vil have den bag ved, saasom Landet, Manden, Konen, altsaa er dette et Tegn paa det Tydske Sprogs Fremgang i Dan- nemark, at de Sønder-Jyder eller Slesviger, saasom boende yderst mod Tydslands Grendser, længe siden have antaget genium lingvæ germanicæ i at sette ligeledes de Danske Ords Articulum foran, sigende ey Manden, Landet, mens æ Mand, æ Land &c. og dette æ, som er taget af Plat-Tydsfernes de, de Mann, de Fru, dette æ, siger jeg, hersker ey alleene i Sønder-, men ogsaa i en stor Deel af nest angrend- sende Nørre-Jylland, nemlig indtil hen imod Skanderborg; Thi der er det først, at den ældgamle genius lingvæ Danicæ, atter saaar Overhaand, og enhver siger Manden Landet &c. Denne Forskiels Oprindelse og disse Grendfers Grund, bliver indtil videre et Problema, som overlades andre Elskere af Sproget og

Allderdommen at undersøge.

Forfla-